

Het zoeken is de ware kunst

‘Religies beschermen een groot zwart gat’, zegt acteur Gijs Scholten van Aschat. ‘In dat gat bevindt zich het iets of het Niets of God. Het is vormeloos en niet te begrijpen. Religies maken er een verhaal van, zodat mensen het wel begrijpen.’ Hij gelooft niet in God, maar is zeer geïnteresseerd in filosofie, godsdienst en levensbeschouwing. Zijn ouders waren lid van het Humanistisch Verbond.

Gijs Scholten van Aschat bracht de eerste jaren van zijn leven door in Tiel. Op zijn vijftiende verhuisde hij met zijn ouders naar Amsterdam. Hij kijkt terug op een jeugd in een ‘ontzettend leuk gezin’, met vrolijke feesten, dieren, vriendjes en een familieboerderij in Brabant.

Scholten van Aschat: ‘Mijn ouders hadden allebei gestudeerd, dus in die zin waren we wel een intellectueel gezin. We lazen veel en gingen naar concerten. Mijn moeder organiseerde altijd heel leuke verjaardagen. We mochten bijvoorbeeld op zolder kapotte serviezen stukgooien met een tennisbal. Ze stelde ze op en zette er zinken teilen onder, zodat het lekker veel lawaai maakte. Ze schreef kinderboeken en las veel voor.

Mijn vader was als bankdirecteur in Tiel een notabel. Hij was Nederlands Hervormd en zat in de ouderlingenraad van de kerk. Ik denk dat mijn vader de kerk zag als een middel om iets te doen voor de gemeenschap. Totdat hij er genoeg van kreeg vanwege de schijnheiligheid, en omdat hij zijn ideeën niet kon verwezenlijken. Toen is hij lid geworden van het Humanistisch Verbond.

Ik ging wel naar de zondagsschool en ik ging mee met jeugdkampen van de Vrije Jeugdkerk. Daar werd veel gezongen en gesport, we kookten op houtvuur en zwommen in de Vecht. In die kampen werd het idee van de kerk meer een sociale beleving. Het was bijna humanistisch, behalve dan het uitgangspunt “er is meer tussen hemel en aarde”. Het ging allemaal heel speels, maar ik denk wel dat ik daardoor gevormd ben.’

Ben je gelovig?

‘Ik geloof niet in God maar ik geloof wel in het instituut God. Filosofen zeggen dat religies werken met beelden en verhalen die een groot zwart gat beschermen. In dat gat bevindt zich God, het grote Iets of het grote Niets. Het is te veelomvattend en daarom onbegrijpelijk. Religies beschermen de mensen tegen het onbegrijpelijke door er een verhaal van te maken, te mystificeren en er symbolen bij te bedenken. In alle religies kom je verhalen over

de zondvloed en de verlosser tegen. Dat vind ik heel interessant. Waarom grijpt de mens naar God en wat is God dan precies?’

In 2009 heb je niet op het toneel gestaan en een eenzame fietstocht gemaakt van Amsterdam naar Spanje. Waarom had je daar behoefte aan?

‘Omdat ik merkte dat ik geleefd werd. Vanaf 1983 heb ik continu gespeeld. Als ik alle stukken bij elkaar optel, dan denk ik: hoe bestaat het dat ik dat allemaal gedaan heb? Ik heb die stukken gespeeld, geleerd, gerepeteerd, met de bus het land door gereisd. Dat is zwaar, en op een gegeven moment wil je dat doorbreken. Ik wilde niet cynisch worden. Ook al word je vijftig en heb je alles al drie keer gezien, toch moet je grondhouding zijn dat je nieuwsgierig blijft en alles wat je doet, durft te betwijfelen. Het resultaat is niet zo interessant, het zoeken naar het resultaat is de ware kunst. Als je denkt dat je weet hoe het moet, ligt de zelfgenoegzaamheid op de loer.

Van mijn vrouw kreeg ik een boekje over het taoïsme: *De kunst van het niets doen*. Daar heb ik veel aan gehad. Als ik tijdens de fietstocht ’s avonds uit eten ging, had ik daar in het begin negatieve gedachten over. Het duurt een tijd voordat je bedenkt dat het een cliché is dat het ongezellig is om alleen in een restaurant te eten. Je moet leren genieten zonder bijgedachten. Kijken wat je te eten krijgt en ervan uitgaan dat het waarschijnlijk lekker zal zijn, in plaats van ‘het zal wel niks zijn’. Je bepaalt voor een groot deel zelf hoe je in het leven staat. Als het regent en waait en je zit op de fiets, kan je de hele dag uit je humeur zijn, maar je kan ook proberen om daar op een taoïstische manier mee te *dealen* door te zeggen: “Ik wil die kant uit en de wind blaast de andere kant uit, dus dat gaat niet, ik zal dat op een goede manier moeten oplossen. Ik laat de wind zijn gang gaan en ik laat de regen zijn gang gaan, en ik laat mezelf mijn gang gaan.” Dat klinkt een beetje zweverig, maar het bleek veel goede kanten te hebben.’

Kan je in het gewone leven wat met die taoïstische inzichten?

‘In elk geval ben ik even van de wagen gesprongen. Vijf weken fysiek bezig zijn, heeft een soort reinigend effect. Pas toen ik klaar was met fietsen, merkte ik dat ik alles met een enorme rust tegemoet trad. Dat verlies je op het moment dat je aan het werk gaat en weer in de maalstroom van je leven komt. Ik zou wel een manier willen vinden om dat te incorporeren in het dagelijks leven, door meditatie ofzo. Ik weet nog niet hoe dat moet.’

Je bent nu vijftig en hebt gezegd dat voor jou de laatste fase aanbreekt. Wat bedoel je daarmee?

‘Ik ben in een nieuwe fase omdat ik een aantal verworvenheden heb die ik wel in stand moet houden, maar niet meer hoeft te bevechten. Ik heb nog maar één kind thuis, ik heb een groot deel van mijn carrière achter de rug, nu kan ik mooie dingen doen

met wat ik verworven heb. Niet vanuit de enorme ambitie om me te laten gelden maar om dingen te doen die ik waardevol vind, die ik mooi vind. Ik ben vijftien jaar freelancer geweest en nu ga ik bij Toneelgroep Amsterdam weer deel uitmaken van een gezelschap. Het is wel goed om op te gaan in een groep en van daaruit iets te doen, in plaats van alleen voor mezelf te werken en de hele tijd keuzes te moeten maken. Ik ben heel benieuwd hoe dat me gaat bevallen.'

'Religies beschermen de mensen tegen het onbegrijpelijke'

Voor het Humanistisch Verbond is zelfbeschikkingsrecht, ook rond de dood, een kernpunt. Hoe denk jij daar over?

'Voor mij is dat heel belangrijk. Mijn moeder heeft euthanasie gepleegd, dus wij zijn daar wel mee bezig geweest. Als je zelfbeschikkingsrecht hebt over het leven, waarom heb je het dan niet over de dood? De dood hoort bij het leven. Het probleem is natuurlijk dat van elke regeling misbruik kan worden gemaakt, maar ik vind dat daar spastisch mee wordt omgegaan. Tegenwoordig wordt iedereen honderdzestig en we worden allemaal zo dement als maar kan. Een waardig afscheid wordt op die manier wel heel moeilijk. Ik ken een gezin waarbij vader en moeder er hand in hand een eind aan hebben gemaakt. Sommige nabestaanden hadden het daar moeilijk mee, maar ik vond het mooi. Ik zou dat zelf ook willen.'

Is vrijheid van meningsuiting voor jou belangrijk?

'Ja, maar ik vind wel dat er misbruik van wordt gemaakt. Onder het mom van vrijheid van meningsuiting gebeuren veel dingen waarvan ik denk: moet dat nou? Columnisten die grenzen opzoeken en dan met het wetboek in hand roepen "ik heb het recht om dat te zeggen". Daar heb ik niet zoveel mee. Ik zeg niet alles omdat ik mensen niet voor het hoofd wil stoten. Ik vind het ook niet zo belangrijk dat je precies weet wat ik over bepaalde mensen denk.

Het probleem van deze tijd is de tirannie van de urgentie. Alles wordt belangrijk gemaakt. Vooral in de politiek, op het niveau

van beslissen wat er met mensen en met het land gebeurt, heerst de kortstondigheid en niet de reflectie. Terwijl politiek over lange lijnen zou moeten gaan. Het gaat vaak niet over de inhoud, maar over media-aandacht voor ego's en over de volgende verkiezingen. De media-aandacht bepaalt zoveel van ons doen en laten.'

Wat is voor jou het goede leven?

'Ik voel me eigenlijk het prettigst als ik bezig ben met mijn werk. Ik denk dat het goede leven een evenwicht is tussen de vervulling van je wensen en ambities; je talenten goed gebruiken en met de mensen om je heen op een aangename manier het leven vieren door uit eten te gaan, leuke dingen te doen, te genieten van wat er is. De combinatie van ingrediënten geeft je het gevoel dat je een rijk leven hebt. Je wilt dat het goed gaat met je kinderen, je wilt mooie dingen maken met de mensen met wie je werkt, wandelen, lekker fietsen. Doordat er af en toe iets gebeurt wat minder leuk is, beseft je weer hoe goed de andere dingen zijn.'

Zijn er mensen die je bewondert?

'Ik ben pas naar een lezing geweest van de Belgische filosoof René Foqué, over het verstoorde evenwicht tussen politiek, economie en maatschappij. Wat hij zei, was zo waar. Shakespeare is voor mij de beste schrijver ooit. Hij heeft in zijn toneelstukken het leven als een psycholoog doorgrond, in een prachtige taal. Je kunt zijn stukken nog steeds spelen, ze gaan nog steeds over deze tijd. En ik zou wel een vinger willen geven om te mogen spelen in een film van de gebroeders Coen. Die maken films op zo'n intelligente manier, die hebben zo'n goede smaak. Dat komt heel erg overeen met wat ik mooi vind. Hun films zijn spannend, afwisselend, bizar, komisch, subtiel. Dat vind ik geweldig.'

Heleen Schoone en Roeland Ensie

Gijs Scholten van Aschat is bekend bij een groot publiek sinds de jaren negentig, toen hij speelde in de televisieseries *Pleidooi* en *Oud Geld*. Begin dit jaar was hij te zien in de serie over Annie M.G. Schmidt. Toch is hij in de eerste plaats toneelacteur. Hij begon in 1983 bij de Haagse Comedie, speelde in klassiekers van onder anderen Shakespeare en Tsjechov, maar ook in *Cloaca* en *De geschiedenis van de familie Avenir* van gezelschap Het Toneel Speelt. Hij ontving de toneelprijs Louis d'Or, twee Gouden Kalveren, en is sinds 2004 drager van de Albert van Dalsumring. Op 25 september gaat zijn bewerking van *Richard III* (Orkater) in première in de Amsterdamse Stadschouwburg. Vanaf september is hij te zien in de film *Tirza*.